

ОРНІТОФАУНА ЗАКАЗНИКА “УРОЧИЩЕ ГОЩІВ” (КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ) ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

В.М. Грищенко, С.В. Домашевський

Канівський природний заповідник, Українське товариство охорони птахів

Гідрологічний заказник місцевого значення “Урочище Гощів” був створений за проектом дружини по охороні природи Київського університету у 1988 р. Він знаходиться на північний захід від с. Таценки Обухівського району. Площа заказника – 215,0 га (Борейко та ін., 1997).

Заказник розташований у заплавному лісі на лівому березі р. Стугна. Значну частину його займають болотисті ділянки. Вони, а також частина лісу, затоплюються під час весняної повені. З півдня до заказника підходять луки, на захід і південь від нього протікає Стугна.

Матеріал для даного повідомлення зібраний у 1986–2003 рр.

Незважаючи на невеликі розміри, заказник “Урочище Гощів” має досить істотне значення для охорони хижих птахів. У 1986 р. під час детального обстеження території проєктованого заказника на ділянці лісу близько 100 га було виявлено 3 гнізда канюка (*Buteo buteo*), 2 – чорного шуліки (*Milvus migrans*), по 1 – великого яструба (*Accipiter gentilis*) та орла-карлика (*Hieraetus pennatus*). Поряд з урочищем гніздилися ще канюк, великий яструб і осоїд (*Pernis apivorus*). Пізніше на території заказника почали гніздитися також підорлики.

Всього на території заказника та в його найближчих околицях виявлено 146 видів птахів (табл.). Нижче наводиться більш детальна інформація про деяких з них. Види, занесені до Червоної книги України (1994), відмічені зірочкою.

Велика біла чапля (*Egretta alba*). 2 птахи спостерігалися 17.06.2001 р. на луках біля заказника. Регу-

лярно зустрічаються на риборозплідних ставках на південний схід від с. Таценки.

*Чорний лелека (*Ciconia nigra*). Зрідка зустрічається під час міграцій.

Турпан (*Melanitta fusca*). 30.03.1986 р. три птахи спостерігалися над затопленими болотами в ур. Гощів.

*Скопа (*Pandion haliaetus*). Спостерігалась на весняному прольоті 16.04.1994 р.

Великий яструб. 25.05.1986 р. було оглянуте гніздо у сосновому лісі північніше заказника. Біля 3 пташенят лежали 5 сірих полівок (*Microtus arvalis*) і залишки сірого пацюка (*Rattus norvegicus*). Решток птахів у гнізді не виявлено.

Осоїд. 26.05.1986 р. знайдене гніздо у вільшанику на правому березі Стугни західніше заказника (Грищенко і др., 1994). 20.03.1988 р. у заказнику виявлене минулорічне гніздо з рештками дорослого пташеняти і стільниками ос.

*Орел-карлик. Гніздо з одним яйцем було виявлене 6.05.1986 р. (Грищенко і др., 1994). Пролітний птах світлої морфи спостерігався в заказнику 16.04.1994 р.

*Великий підорлик (*Aquila clanga*). Великих підорликів в ур. Гощів С.П. Прокопенко (особ. повід.) спостерігав ще в середині 1980-х рр. 24.06.1988 р. знайдене гніздо імовірно великого підорлика на верхівці зламаної стовбура вільхи на висоті 7 м. У ньому було 2 пташенят. Старшому близько 10 днів, молодшому – 4–5. 9.07 у гнізді було вже одне пташеня. Останнім часом у районі заказника “Урочище Гощів” цей вид не відмічався.

*Малий підорлик (*A. pomarina*). 16.04.1994 р. спостерігалася побудова гнізда на дубі. 5.06.2000 р.

Склад орнітофауни заказника “Урочище Гощів”

Вид	Статус	Зустрічальність	Вид	Статус	Зустрічальність
<i>Botaurus stellaris</i>	Гн	*	<i>Pernis apivorus</i>	Гн	*
<i>Ixobrychus minutus</i>	Гн	*	<i>Milvus migrans</i>	Гн	*
<i>Egretta alba</i>	Зал	*	<i>Circus cyaneus</i>	П	*
<i>Ardea cinerea</i>	Г, П	**	<i>C. pygargus</i>	П	*
<i>Ciconia ciconia</i>	(Гн), Г	**	<i>C. aeruginosus</i>	Гн	**
<i>C. nigra</i>	П	*	<i>Accipiter gentilis</i>	Гн	*
<i>Anser anser</i>	П	**	<i>A. nisus</i>	П, З	*
<i>A. albifrons</i>	П	**	<i>Buteo lagopus</i>	П, З	*
<i>A. fabalis</i>	П	**	<i>B. buteo</i>	Гн, П	*
<i>Anas platyrhynchos</i>	Гн, П	**	<i>Hieraetus pennatus</i>	Гн, П	*
<i>A. querquedula</i>	Гн, П	**	<i>Aquila clanga</i>	Гн	*
<i>A. crecca</i>	П	*	<i>A. pomarina</i>	Гн	*
<i>A. acuta</i>	П	**	<i>Haliaetus albicilla</i>	Зал	*
<i>A. penelope</i>	П	**	<i>Falco subbuteo</i>	(Г)	*
<i>Aythya ferina</i>	П	**	<i>F. tinnunculus</i>	Зал	*
<i>Melanitta fusca</i>	П	*	<i>Coturnix coturnix</i>	Гн	*
<i>Pandion haliaetus</i>	П	*	<i>Grus grus</i>	П	**

Вид	Статус	Зустрічальність	Вид	Статус	Зустрічальність
<i>Rallus aquaticus</i>	Гн	*	<i>Bombycilla garrulus</i>	П, 3	**
<i>Porzana porzana</i>	Гн	**	<i>Troglodytes troglodytes</i>	Гн, 3	**
<i>Crex crex</i>	Гн	*	<i>Prunella modularis</i>	П	*
<i>Gallinula chloropus</i>	Гн	**	<i>Locustella luscinioides</i>	Гн	**
<i>Fulica atra</i>	Гн	*	<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	Гн	**
<i>Vanellus vanellus</i>	(Гн)	**	<i>A. arundinaceus</i>	Гн	**
<i>Tringa ochropus</i>	Гн?	*	<i>A. palustris</i>	(Гн)	*
<i>T. nebularia</i>	П	**	<i>A. scirpaceus</i>	Гн?	*
<i>T. glareola</i>	П	**	<i>Hippolais icterina</i>	Гн	**
<i>T. totanus</i>	П	**	<i>Sylvia atricapilla</i>	Гн	***
<i>Gallinago gallinago</i>	Гн	**	<i>S. nisoria</i>	Гн	*
<i>Scolopax rusticola</i>	П	**	<i>S. borin</i>	Гн	**
<i>Limosa limosa</i>	П	**	<i>S. communis</i>	Гн	***
<i>Larus ridibundus</i>	Г, П	***	<i>S. curruca</i>	(Гн)	**
<i>L. canus</i>	П	**	<i>Phylloscopus trochilus</i>	Гн	**
<i>L. cachinnans</i>	П	**	<i>Ph. collybita</i>	Гн	**
<i>Sterna hirundo</i>	Зал	*	<i>Ph. sibilatrix</i>	Гн	**
<i>Chlidonias leucoptera</i>	(Гн), П	**	<i>Regulus regulus</i>	П, 3	**
<i>Ch. nigra</i>	П	**	<i>Ficedula hypoleuca</i>	Гн	**
<i>Ch. hybrida</i>	(Гн)	*	<i>F. albicollis</i>	П	*
<i>Columba palumbus</i>	Гн, П	**	<i>Muscicapa striata</i>	Гн	*
<i>C. oenas</i>	П	*	<i>Saxicola rubetra</i>	(Гн)	***
<i>Streptopelia turtur</i>	Гн	**	<i>S. torquata</i>	(Гн)	*
<i>S. decaocto</i>	(Гн)	**	<i>Oenanthe oenanthe</i>	(Гн)	*
<i>Cuculus canorus</i>	Гн	**	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	П	*
<i>Strix aluco</i>	Гн	*	<i>Phoenicurus ochruros</i>	(Гн)	**
<i>Apus apus</i>	Г	**	<i>Erithacus rubecula</i>	Гн	***
<i>Alcedo atthis</i>	Гн	**	<i>Luscinia luscinia</i>	Гн	**
<i>Merops apiaster</i>	Г, П	**	<i>L. svecica</i>	Гн	**
<i>Upupa epops</i>	Гн	*	<i>Turdus pilaris</i>	П, 3	**
<i>Jynx torquilla</i>	Гн	*	<i>Turdus merula</i>	Гн	***
<i>Dryocopus martius</i>	Гн	*	<i>Turdus iliacus</i>	Гн	*
<i>Picus canus</i>	Гн	*	<i>Turdus philomelos</i>	Гн	***
<i>Dendrocopos major</i>	Гн	**	<i>Turdus viscivorus</i>	П	**
<i>D. medius</i>	Гн	*	<i>Aegithalos caudatus</i>	Гн, 3	**
<i>D. minor</i>	Гн	**	<i>Remiz pendulinus</i>	Гн	*
<i>Riparia riparia</i>	Г, П	**	<i>Parus palustris</i>	Гн, 3	**
<i>Hirundo rustica</i>	(Гн), П	***	<i>P. cristatus</i>	(Гн)	**
<i>Delichon urbica</i>	(Гн), П	***	<i>Parus ater</i>	П, 3	*
<i>Alauda arvensis</i>	(Гн), П	***	<i>P. caeruleus</i>	Гн, 3	**
<i>Lullula arborea</i>	(Гн), П	*	<i>P. major</i>	Гн, 3	***
<i>Anthus trivialis</i>	Гн, П	***	<i>Sitta europaea</i>	Гн, 3	**
<i>A. pratensis</i>	П	**	<i>Certhia familiaris</i>	Гн, 3	**
<i>Motacilla flava</i>	Гн, П	***	<i>Passer domesticus</i>	(Гн)	***
<i>M. alba</i>	Гн, П	**	<i>P. montanus</i>	Гн, 3	***
<i>M. citreola</i>	Зал	*	<i>Fringilla coelebs</i>	Гн, П	***
<i>Lanius collurio</i>	Гн	**	<i>Fringilla montifringilla</i>	П	**
<i>L. excubitor</i>	П, 3	*	<i>Chloris chloris</i>	Гн, 3	**
<i>Oriolus oriolus</i>	Гн	*	<i>Spinus spinus</i>	П, 3	***
<i>Sturnus vulgaris</i>	Гн, П	***	<i>Carduelis carduelis</i>	Гн, 3	**
<i>Garrulus glandarius</i>	Гн, 3	**	<i>Acanthis cannabina</i>	Гн, 3	**
<i>Pica pica</i>	Гн, 3	**	<i>Acanthis flammea</i>	П, 3	**
<i>Corvus monedula</i>	(Гн)	**	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	П, 3	***
<i>C. frugilegus</i>	(Гн)	***	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Гн, 3	**
<i>C. cornix</i>	Гн, 3	**	<i>Emberiza citrinella</i>	Гн, 3	***
<i>C. corax</i>	Гн, 3	**	<i>E. schoeniclus</i>	Гн	***

Умовні позначення: Гн - гніздиться, (Гн) - гніздиться в околицях заказника, Г - у гніздовий період лише годується на даній території, П - пролтийний, 3 - зимуючий, Зал - залітний; * - вид рідкісний, ** - звичайний, *** - багаточисельний.

виявлене гніздо на в'язі у розгалуженні стовбура на висоті 10 м. У ньому було пташеня у віці 4 днів, вилуплялося друге пташеня. 11.07 в гнізді було вже одне пташеня. Розміри гнізда, см: діаметр гнізда – 82 x 100, висота гнізда – 22. У наступному році птахи знову зайняли це гніздо. 17.06.2001 р. в ньому було пташеня віком близько 2 тижнів. У живленні цієї пари підорликів відмічені: сіра полівка – 1, кріт (*Talpa europaea*) – 2, ласка (*Mustela nivalis*) – 1, прудка ящірка (*Lacerta agilis*) – 1. Приліт зареєстрований 8.04.2001 р. 16.06.2003 р. один птах спостерігався над луками поблизу заказника.

***Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*)**. Молодий птах спостерігався 24.03.1989 р.

Білощокий крячок (*Chlidonias hybrida*). Кілька пар гніздяться на ріборозплідних ставках біля с. Таценки.

Жовтоголова пліска (*Motacilla citreola*). 17.04.1994 р. самець спостерігався на луках біля заказника.

Ставкова очеретянка (*Acrocephalus scirpaceus*). 4.06.1992 р. відмічений спів самця в заростях очерету в заплаві Стугни біля с. Таценки. Можливо гніздиться.

Чорноголовий чекан (*Saxicola torquata*). Пара практично щороку гніздиться в околицях с. Таценки. Поодинокі птахи зрідка зустрічаються і на луках біля заказника.

Білобровий дрізд (*Turdus iliacus*). У 1984 р. біля с. Таценки спостерігався виводок, а в 1988 р. виявлене гніздо з 5 яйцями (Довгаль, Костюшин, 1994). 18.05.1989 р. у заказнику знайдене гніздо з дорослими пташенятами на зламаному стовбурі черемхи.

Література

- Борейко В.Є., Мельник В.І., Грищенко В.М., Листопад О.Г. (1997): Гордість заповідної Київщини. Київ. 1-123.
- Грищенко В.Н., Гаврилюк М.Н., Горошко О.А., Дремлюга Г.В., Нечай І.І., Осавлюк Д.С. (1994): К распространению редких видов хищных птиц в Киевской области. - Беркут. 3 (2): 152-153.
- Довгаль М.М., Костюшин В.А. (1994): К распространению белобровика в Украине. - Мат-ли 1-ї конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 62-64.
- Червона книга України. Тваринний світ. Київ: Укр. енциклопедія, 1994. 1-464.

ОСОБЕННОСТИ ЭКОЛОГИИ ДРОЗДОВИДНОЙ КАМЫШЕВКИ НА ПЕРИФЕРИИ АРЕАЛА

В.В. Попельнюх

Полтавский педагогический университет им. В.Г. Короленко

У птиц, обитающих в зонах максимально удаленных от мест зимовок и вынужденных увеличивать затраты времени на миграции, продолжительность и сроки летних фаз годового цикла должны точнее, чем у других, соответствовать состоянию среды и дефициту времени на местах размножения и трассах миграции. Шансы на участие в воспроизводстве реализуют лишь те особи, у которых такое соответствие оказывается наиболее полным. Это является причиной, ограничивающей распространение вида, и отчасти объясняет неустойчивость его периферийных поселений (Зимин, 1988).

Изучение закономерностей реализации различных этапов годового цикла и их специфики у близкородственных видов позволяет понять основные пути развития адаптации к жизни в новых условиях обитания при расселении и освоении новых более северных территорий. В настоящее время процесс расселения некоторых видов камышевок по таежной зоне Северо-Запада России проходит быстрыми темпами и носит характер постоянно нарастающей экспансии.

В основу нашей работы были положены материалы по биологии размножения, миграциям и территориальному поведению четырех наиболее массовых в районе исследований видов камышевок: барсучка (*Acrocephalus schoenobaenus*), тростниковой (*A. scirpaceus*), садовой (*A. dumetorum*) и болотной (*A. palustris*). Сведения по дроздовидной (*A. arundinaceus*) и индийской (*A. agricola*) камышевкам, малочисленным и нерегулярно встречающимся в Юго-Восточном Приладожье, приводятся фрагментарно и основаны на небольшом

фактическом материале. В Юго-Восточном Приладожье большинство видов камышевок обитают неподалеку от северных пределов ареала. Только барсучок проникает гораздо севернее и гнездится в Заполярье, для дроздовидной и тростниковой камышевок район наших исследований является новой частью ареала, а индийская отмечалась лишь в отдельные годы в незначительном количестве.

Вашему вниманию будет предложена серия очерков по экологии камышевок рода *Acrocephalus* в Юго-Восточном Приладожье (отдельный очерк на каждый вид). В некоторых случаях данные по близкородственным видам объединяются и рассматриваются в сравнении. В первой статье описано место, сроки, материал и методы исследований, а также приводятся сведения по экологии дроздовидной камышевки. Материалы по индийской камышевке опубликованы ранее (Попельнюх, 2000).

Природные условия Нижне-Свирского заповедника. Материал и методы исследования

Исследования проводились в 1987–1995 гг. на орнитологическом стационаре Гумбарицы (60° 41' с.ш.; 32° 56' в.д.; Юго-Восточное Приладожье) на территории Нижне-Свирского природного заповедника (Лодейнопольский район Ленинградской области).

Климат определяется положением охраняемой территории в северных широтах. Она находится под воздействием морских и континентальных воздушных по-